

Panarina O.*

СПІВРОБІТНИЦТВО В ТРИКУТНИКУ ПОЛЬЩА-НІМЕЧЧИНА-УКРАЇНА В ПРОЦЕСІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Проведено дослідження ролі і значення Польщі та Німеччини в зовнішній політиці України, розглядаються можливості співробітництва в трикутнику Польща – Німеччина – Україна в процесі реалізації Україною свого зовнішньополітичного курсу, спрямованого на європейську інтеграцію, а також вплив на зазначене співробітництво російського чинника.

Ключові слова: *Польща, Німеччина, Європейський Союз, європейська інтеграція, розширення ЄС, політика безпеки, східна політика.*

Проведено исследование роли и значения Польши и Германии во внешней политике Украины, рассматриваются возможности сотрудничества в треугольнике Польша – Германия – Украина в процессе реализации Украиной своего внешнеполитического курса, направленного на европейскую интеграцию, а также влияние на указанное сотрудничество российского фактора.

Ключевые слова: *Польша, Германия, Европейский Союз, европейская интеграция, расширение ЕС, политика безопасности, восточная политика.*

The research conducted in the article deals with the role and significance of Poland and Germany in the Ukraine's foreign policy, examines the possibilities for trilateral cooperation between Poland, Germany and Ukraine in the process of Ukraine's foreign policy implementation, aimed at European integration, and also the influence of the Russian factor on such cooperation.

Keywords: *Poland, Germany, the European Union, European integration, EU enlargement, security policy, Eastern policy.*

Polska i Niemcy zajmują ważne miejsce w polityce zewnętrznej Ukrainy. Niemcy są czołowym graczem w Unii Europejskiej i mają istotny wpływ na rozwój procesów integracyjnych w Europie. Polska może służyć modelem politycznych i ekonomicznych transformacji posttotalitarnych, a także przykładem udanej integracji w europejskie i euroatlantyckie struktury. Od poziomu intensywności i dynamiki stosunków Ukrainy z Polską i Niemcami w znacznej mierze będzie zależała szybkość, z którą Ukraina potrafi zostać członkiem Unii Europejskiej, a zarazem podołać ekonomiczne i polityczne trudności. Więc, umocnienie stosunków z Polską i Niemcami będzie sprzyjało osiągnięciu strategicznego celu zewnętrznej polityki Ukrainy – integracji z europejskimi strukturami.

Po rozszerzeniu UE 2004 roku Ukraina została bezpośrednim sąsiadem nie tylko Polski, ale także UE jako jednostki i wszystkich jej państw członkowskich. Ukraina ze względu na

* аспірантка кафедри міжнародних відносин і зовнішньої політики Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

swoje specyficzne położenie geopolityczne jest tym partnerem, któremu koniecznym jest poświęcać znacznie więcej uwagi. W tym kontekście warto wspomnieć tak zwaną koncepcję Wielkiej Europy, projekt celem którego jest przywrócić Ukrainie właściwe miejsce w centrum procesów ogólnoeuropejskich w jakości ustrojodawczego segmentu, a nie elementu peryferyjnego lub buforu sanitarnego [7, s.11; 8, s. 143; 9, s. 11]. Wychodząc z tego, logiczną wydaje się możliwość prowadzenia przez Polskę i Niemcy dialogu partnerskiego na temat roli i znaczenia Ukrainy, a także przedstawienia przez te kraje wspólnych inicjatyw, celem których byłoby wzmocnienie współpracy z Ukrainą i wsparcie jej orientacji prozachodniej. Jednym z najważniejszych projektów mógłby stać rozwój «wschodniego kierunku» integracji europejskiej.

Polska i Niemcy są zainteresowane tym, żeby Ukraina była stabilnym i demokratycznym państwem, a z punktu widzenia polityki zewnętrznej i orientacji strategicznej – niezawodnym partnerem na wschodniej granicy UE. Jednak, oprócz tego wspólnego interesu, mogą być określone znaczące różnice jak w postrzeganiu Ukrainy z boku Polski i Niemiec, tak i w prowadzeniu przez nie swojej polityki co do Ukrainy.

Ukraina z jej kursem strategicznym na eurointegrację ma dosyć ważne znaczenie dla polityki europejskiej Republiki Polskiej. Wśród przesłanek, jakie sprzyjają temu, można wyróżnić jak historyczne, tak i geopolityczne.

Po rozpadzie Związku Radzieckiego Polska była pierwszym państwem, które uznało niepodległość Ukrainy, podpisawszy z nią w 1992 r. umowę o dobrych stosunkach sąsiedzkich. Od lat dziewięćdziesiątych XX w. Polska uchodziła za głównego «lobbystę» Ukrainy w Europie Zachodniej, a w szczególności w Niemczech. Jednak, w relacjach wzajemnych przeważały pytania rozszerzenia NATO i UE, współpracy energetycznej i problemy o charakterze historycznym.

W hierarchii celów niemieckiej polityki zewnętrznej Ukraina z czasu proklamowania niepodległości zajmowała drugorzędne miejsce i tylko w ostatnich latach sytuacja zaczęła stopniowo zmieniać się.

Stosunki niemiecko-ukraińskie charakteryzują się – i to różni je od stosunków polsko-ukraińskich – brakiem wieloletniej tradycji historycznej i postrzeganiem Ukrainy przez pryzmat stosunków z Rosją.

W ciągu lat dziewięćdziesiątych i na początku nowego tysiąclecia zainteresowanie w Niemczech Ukrainą i jej problemami było niewielkie, dla gospodarki niemieckiej rynek ukraiński również nie miał dużego znaczenia. Przez jakiś czas Niemcy rozpatrywały kształtowanie stosunków z Ukrainą wyjątkowo w kontekście stosunków z Federacją Rosyjską [5]. Kierując się w swojej polityce wschodniej maksymą «Russia first», Niemcy w swoim stosunku co do Kijowa pragnęły nie wykazywać niczego, co mogło być postrzegane w Moskwie jako nieżyczliwy akt. Niemiecka polityka co do Ukrainy, która realizowana była przeważnie w ramach UE, w pierwszej połowie lat dziewięćdziesiątych koncentrowała się, głównie, na pytaniu bezpieczeństwa jądrowego i inicjatywach, które były wprowadzane w życie w ramach programu UE TACIS i właśnie niemieckiego programu TRANSFORM [2; 3]. Dla Niemiec duże znaczenie miały, najpierw, rezygnacja Ukrainy z broni jądrowej i zamknięcie elektrowni atomowej w Czarnobylu. Okres drugiej połowy lat dziewięćdziesiątych w stosunkach ukraińsko-niemieckich można warunkowo nazwać – «strukturalnym kryzysem wzajemnych oczekiwań» [3, s. 88].

Jednak, większość badaczy ukraińskich utrzymują, że stosunki z Ukrainą wszakże odgrywają ważną rolę w priorytetach Niemiec na wschodzie. Ich głównym zadaniem jest zrównoważenie stosunków z Rosją i stworzenie swego rodzaju równowagi sił w regionie [4, s. 5; 6]. Więc, na ogół można mówić o wzroście interesu do Ukrainy w Niemczech, co jest związane jak z rozszerzeniem UE, tak i z zapoczątkowaniem dyskusji na temat nowych sąsiadów Unii. Niemcy

mogły by odgrywać rolę ważnego sojusznika Polski w rozwoju (i przyszłym zabezpieczeniu finansowania) Partnerstwa Wschodniego dla zrównoważenia elementu śródziemnomorskiego w Europejskiej Polityce Sąsiedztwa.

Koniecznym trzeba zaznaczyć, że wśród determinant, które wyznaczają charakter polsko-niemieckich stosunków ważne znaczenie ma kompleks czynników zewnętrznych. W tym kontekście, najpierw, niezbędnym jest rozpatrzenie podejścia Polski i RFN co do Rosji.

Niemiecki rząd koalicyjny Unii Chrześcijańsko-Demokratycznej/Unii Chrześcijańsko-Społecznej i Socjaldemokratycznej Partii Niemiec, stworzony jesienią 2005 roku, jak i teraźniejszy koalicyjny rząd Unii Chrześcijańsko-Demokratycznej/Unii Chrześcijańsko-Społecznej i Wolnej Partii Demokratycznej, sformowany jesienią 2009 roku, pod kierownictwem Angeli Merkel, pewną miarą dystansował się od poprzedniej strategii Gerharda Schrödera, która polegała na nadaniu przewagi stosunkom z Rosją i pewnej dyskryminacji Kijowa. Jeszcze przebywając w opozycji Angela Merkel nie raz wypowiadała wątpliwości z powodu celowości rozwoju i umocnienia ze strony rządu koalicji Socjaldemokratycznej Partii Niemiec i Zielonych przyjacielskich stosunków z Rosją kosztem Polski, Ukrainy, Białorusi i krajów bałtyckich. Jej zdaniem, strategiczne partnerstwo z Rosją nie może rozwijać się, jeżeli nie będzie opierać się na zasadach wspólnych wartości demokratycznych [1]. W związku z tym, koniecznie trzeba zaznaczyć, że z przyjściem do władzy A.Merkel w Polsce pojawiły się nadzieje na znaczące zmiany w polityce RFN co do Rosji. Jednym z najważniejszych przejawów oczekiwanych zmian w rosyjskiej polityce Niemiec miało być uwzględnienie przez rząd A.Merkel polskich interesów w zakresie bezpieczeństwa energetycznego. Jednak, te prognozy nie sprawdziły się. Nie zważając na wspomniane oczekiwania Warszawa kanclerz A.Merkel nie zrezygnowała z planów budownictwa gazociągu bałtyckiego, jak i nie odeszła od zasady w niemieckiej polityce wschodniej «Russia first».

Na podstawie wymienionego powyżej, w części polityki Niemiec co do Rosji, można wyciągnąć wniosek o tym, że w polityce rządu niemieckiego co do Rosji trochę zmieniła się forma, lecz główne cele, które istniały przed tym, nie były zmienione.

Koniecznym muszę zaznaczyć, że ze względu na ważne ekonomiczne znaczenie i czynnik stabilizowania bezpieczeństwa na całym obszarze Eurazji, Rosja w dalszym ciągu będzie odgrywała ważną rolę w polityce niemieckiej, jednak ta współpraca nie będzie miała wyjątkowego charakteru i Niemcy będą starali się realizować ją w ramach idei jedności europejskiej.

Intensyfikacja polsko-niemieckiego dialogu, a także możliwa koordynacja polskiej i niemieckiej działalności co do Ukrainy będą świadczyły, że Niemcy i Polska gotowe współpracować w jednym z najważniejszych zakresów polityki europejskiej i wyznaczać nowe kierunki Wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa UE.

W taki sposób Polska zaświadczy swoją zdolność do konstruktywnej i zbudowanej na kompromisie współpracy w ramach UE. Oprócz tego, wymiana poglądów z Niemcami będzie sprzyjała bardziej efektywnemu przedstawieniu na arenie europejskiej jej wizji co do przyszłego rozwoju polityki wschodniej. Niemcy, z kolei, mogą pośredniczyć w kontaktach z powściągliwą w swoim stosunku do Ukrainy Francją. Polsko-niemiecka dyskusja na temat Ukrainy może również wnieść nowy impuls w działalność Trójkąta Weimarskiego. Wspomnieć chociażby należy ideę o przekształceniu Trójkąta Weimarskiego na «jądro czterech» przez przyłączenie do niego Ukrainy, wypowiedzianą profesorem Zdzisławem Najderem podczas Drugiego międzynarodowego forum «Euroatlantycka przyszłość Ukrainy», który odbył się w czerwcu 2008 roku w Kijowie. Profesor Z. Najder podkreślił, że Ukraina może efektywnie uzupełnić proces współdziałania między państwami Trójkąta Weimarskiego, ponieważ jaskrawie reprezentuje kraje Europy Wschodniej.

Biorąc pod uwagę polskie i niemieckie doświadczenie i kompetencje, celową jest próba znaleźć priorytetowe zakresy wspólnej polsko-niemieckiej współpracy z Ukrainą i wypracować konkretne instrumenty takiej współpracy.

Przez Polskę i Niemcy w większej mierze mógłby być wykorzystany potencjał Ukrainy w zakresie bezpieczeństwa. W szczególności, mogą być przeanalizowane i uwzględnione możliwości Ukrainy w przemyśle obronnym, budowie samolotów i branży kosmicznej. Również mogą być rozpatrzone możliwości dołączenia Ukrainy do współpracy w ramach Europejskiej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony. Efektywność tej polityki w znacznej mierze zależy od współdziałania europejczyków z państwami partnerskimi, które nie wchodzą do UE – chodzi o tak zwane państwa «trzecie». Wśród tych państw Ukraina zajmuje szczególne miejsce: ona jest postrzegana w UE jednocześnie jak potencjalne źródło najnowszych wyzwań, a także jako niezwykle ważny gracz we współczesnej architekturze bezpieczeństwa europejskiego. W związku z tym, w polityce bezpieczeństwa UE co do Ukrainy permanentnie są obecne dwie kluczowe tezy: lokalizacja i zapobieganie rozpowszechnieniu na terytorium UE różnego rodzaju zagrożeń transgranicznych, a także konieczność ciasnej współpracy z Kijowem w wymienionym zakresie. Takie dwojake podejście Unii Europejskiej do Ukrainy (Ukraina jako źródło zagrożeń / Ukraina jako partner w dziedzinie bezpieczeństwa) warunkują się istnieniem szeregu obiektywnych (które wypływają z geopolityki ukraińskiej w epoce postbipolarności) i subiektywnych (związanych ze współczesnymi realiami wewnątrzpolitycznymi i społeczno-ekonomicznymi procesów w Ukrainie) czynników.

Ukraina również jest zainteresowana rozwojem współpracy z UE w kontekście EPBO, ponieważ to będzie sprzyjało przezwyciężeniu negatywów jej współczesnej «granicznej» roli geopolitycznej, konsolidowaniu społeczeństwa wokół wartości zachodnich, podnoszeniu poziomu bezpieczeństwa w regionie, a także realizacji kursu na integrację z UE.

Na zakończenie niezbędnym jest zaakcentować kilka aspektów. Mówiąc o perspektywach eurointegracyjnego kursu Ukrainy, trzeba uwzględniać doświadczenie naszego sąsiada i strategicznego partnera – Republiki Polskiej. Polska jest dla Ukrainy tym partnerem, który może, a głównie, pragnie pomóc jej na drodze do UE.

Żał, że oczywistą jest nierówność potencjałów Polski i Niemiec, a także nierówność wagi ich pozycji w ramach UE. Dlatego dla Ukrainy, jak w swój czas i dla Polski, zupełnie potrzebnym jest wsparcie, w szczególności, ze strony Niemiec.

Dla Ukrainy perspektywnym byłby projekt rozwoju współpracy politycznej w «trójkącie» Ukraina – Niemcy – Polska, zwłaszcza ze względu na to, że te trzy państwa są rozmieszczone na jednej osi geopolitycznej Zachód – Wschód.

Moim zdaniem, decyzja UE co do włączenia do swojego składu tego czy innego państwa, nie zważając na oficjalną retorykę, umotywowana jest naprawdę interesami pragmatycznymi i korzyścią, którą może stanowić to państwo dla UE na ogół, albo dla czołowych państw członkowskich Unii. Można konstatować, że, nie zważając na prawo Ukrainy (bez wątpliwości państwa europejskiego) zgodnie z artykułem 49 Traktatu z Amsterdamu składać podanie na członkostwo w UE (a więc pretendować na członkostwo), Ukraina może dołączyć do tego związku tylko wtedy, kiedy «zainteresuje» UE, kiedy członkostwo Ukrainy będzie strategicznym interesem dla Unii, a czołowe państwa UE, które stanowiły «motor integracji europejskiej», nie będą bały się pogorszyć swoje stosunki z Rosją przez stosunek do Ukrainy.

Literatura

1. Adomeit H., Bastian K., Götz R. Deutsche Rußlandpolitik unter Druck / H. Adomeit, K. Bastian, R. Götz // SWP-Aktuell. – 2004. – nr. 56.

2. Alexandrowa O. Stan i perspektywy stosunków niemiecko-ukraińskich / O. Alexandrowa // Polska – Niemcy – Ukraina w Europie. Uwarunkowania, założenia przesłanki wzajemnej współpracy / red. Bonusiak W. – Rzeszów, 1996. – S. 145–155.
3. Kryvonos R. Deutsch-ukrainische Beziehungen vor dem Machtwechsel in Deutschland 1998 / R. Kryvonos // Berliner Osteuropa Info. – Berlin : Osteuropa-Institut, 2000. – nr.14. – S. 88–91.
4. Кривонос Р.А., Овсій І.О. Українсько-німецькі відносини у 90-х роках ХХ століття. / Р.А. Кривонос, І.О. Овсій // Людина і політика. – 1999. – № 4. – С.3-10.
5. Кудряченко А.І. Україна, Росія, Німеччина: взаємовідносини на переломі / А.І. Кудряченко // Розбудова держави. – 1994. – № 8. – С. 56–58.
6. Кудряченко А.І. Українсько-німецькі відносини в контексті глобальних зрушень на континенті / А.І. Кудряченко // Україна в Європі : пошуки спільного майбутнього / За редакцією А.І. Кудряченка – К. : Фенкіс, 2009. – С. 194–210.
7. Манжола В.А. Велика Європа та Україна / В.А. Манжола // Актуальні проблеми міжнародних відносин: Збірник наукових праць. – К., 2005. – Вип. 57. – Ч. I. – С. 11.
8. Манжола В.А. Квадратура інтеграційного кола / В.А. Манжола // Актуальні проблеми міжнародних відносин: Збірник наукових праць. – К., 2009. – Вип. 86. – Ч. II. – С. 139–145.
9. Манжола В.А. Мегарегіон «Велика Європа» у зовнішній політиці України / В.А. Манжола // Актуальні проблеми міжнародних відносин: Збірник наукових праць. – К., 2006. – Вип. 62. – Ч. I. – С. 139–145.